

بررسی میزان استفاده از قواعد کتابشناختی در پایان نامه های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه تهران در سال های ۱۳۷۲-۱۳۷۳

نوشته: احمد تندیور

کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی
کتابخانه مرکزی دانشگاه صنعتی مالک اشتر

کلید واژه ها

پایان نامه ها / کتابداری و اطلاع رسانی / دانشگاه تهران / قواعد کتابشناختی

چکیده

در این نوشته پایان نامه های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه تهران به منظور آگاهی از میزان استفاده از قواعد کتابشناختی مورد بررسی قرار گرفته است. میانگین نمره های حاصله برابر ۹۶/۸۴ و نمره خوبی است. اما با توجه به انحراف معیار ۱۱/۱۸، این نتیجه حاصل میشود که هر چند استفاده از قواعد استناد در سطح بالایی است، ولی پراکندگی و ناهماهنگی در جامعه نمونه وجود دارد.

مؤلف برای به وجود آوردن یک اثر به منابع و مأخذ متعددی رجوع می کند. این منابع و مأخذ از طرفی در به وجود آوردن یک اثر نقش دارد و از طرف دیگر ارتباط موضوعی بین یک نوشته و سایر آثار را بیان می کند. او برای پیگیری عمیق تر یک موضوع به سراغ ارجاعات آن اثر می رود تا به سرچشمه اصلی برسد و آغاز و شروع یک فکر را دریابد. اهمیت مستندات در یک نوشته، بتدریج قواعد نوشتاری مناسبی را برای آن ها به وجود آورده است. این قواعد موجب یکدستی در ارائه یک سند می شود و جوینده را در بازیابی و دستیابی ملی و بین المللی یاری می کند. پس به کار بردن قواعد استناد از ضروریات یک نوشته علمی و تحقیقی است که موجب اعتبار بخشیدن به آن نوشته می شود و لازم است پدید آورنده اثر با استعانت از متخصصین اطلاع رسانی در تهیه مستندات نوشته خود طبق ضوابط و قواعد ملی اقدام نماید. این مقاله به بررسی پایان نامه های رشته کتابداری از نظر میزان استفاده از چنین قواعدی می پردازد. از جمله مطالعاتی که در این زمینه انجام شده و از نظر محتوا در حوزه این تحقیق قرار دارد، میتوان از کار کربلا آقایی (۱۳۷۵) نام برد. در این اثر مؤلف استفاده از استانداردهای بین المللی را در نوشتن پایان نامه های کارشناسی ارشد رابرسی و مقایسه کرده و نتیجه گرفته که درصد استناد به کتاب ها بیش تر از مقالات بوده است. هدف از این بررسی، آگاهی از میزان آشنایی فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی به قواعد و ضوابط استنادهای کتابشناختی و کاربرد این قواعد برای انواع مواد می باشد. روش

انتخابی در این تحقیق، روش سندی است و برای دستیابی به میزان استفاده از قواعد استناد، به پایان نامه های موجود در کتابخانه رجوع شده است. منابع معیار در باره قواعد نوشتن اسناد که در این نوشته از آن ها به عنوان شاخص استفاده شده عبارت اند از: حری (۱۳۷۱) و سلطانی (۱۳۶۳) که اولی مفصل تر و کامل تر از دومی، و موارد اختلاف ناچیز و اندک است.

جمع آوری اطلاعات

برای جمع آوری اطلاعات از فرم شماره ۱ (پیوست) استفاده شده است. همانطور که در فرم ملاحظه می شود در زیر متغیر "پدیدآورنده" ۸ قاعده باید رعایت شود. رعایت هر کدام از این قواعد نمره "۱" می گیرد و عدم رعایت آن قاعده نمره صفر دارد. سپس جمع نمره ها بر تعداد قواعد تقسیم می شود و نمره پدیدآورنده به دست می آید. هر چند که تعداد قواعد در زیر متغیر دلیلی بر تقسیم نمره ها بر ۸ نیست؛ زیرا در تمام کتاب ها تمام قواعد ۸ گانه در باره پدیدآورنده موجود نیست. مثلاً همه پدیدآورندگان نام مستعار ندارند، یا تعداد آنها همیشه بیش تر از ۳ نفر نیست که قاعده و "دیگران" در مورد آن رعایت شود. لذا کتابی که تعدادی از قواعد ضرورتاً در آن وجود نداشت، نمره ای به آن تعلق نمی گرفت. پس مجموع نمره ها بر تعداد قواعدی تقسیم شد که نمره "۱" یا "۰" را گرفته بودند. این قاعده در مورد سایر متغیرها نیز به کار برده شده است. مثلاً کسر در زیر پدیدآورنده با این معنا است که قواعدی که درباره نام پدیدآورنده در این استناد خاص باید به کار می رفته، سه قاعده است که نویسنده پایان نامه دو قاعده را به کار برده و در نتیجه نمره را گرفته است. در مرحله بعد، نمره های هر ستون با یکدیگر جمع شدند. مثلاً چنانچه مأخذی نمره های زیر را گرفته باشد:

پدیدآورنده	عنوان	سایر اشخاص	محل نشر	ناشر	تاریخ انتشار
$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$

جمع نمره ها برابر است با $\frac{9}{10}$ و این بدان معناست که از مجموع ۱۰ قاعده، ۹ تای آن را به کار برده است. در مرحله سوم این نمره ها به مبنای ۱۰۰ منتقل گردید. علت این بود که مجموع قواعد در مورد منابع مختلف متفاوت بود. مثلاً بعضی نمره $\frac{12}{100}$ بعضی دیگر نمره $\frac{9}{100}$ و تعدادی مثلاً نمره $\frac{11}{100}$ گرفتند. از آنجا که مبنای متفاوت بود، برای به دست آوردن یک مبنای، این انتقال صورت گرفت. در این انتقال نمره های بالا به ترتیب تبدیل به $\frac{100}{100}$ و $\frac{90}{100}$ شدند. در مرحله چهارم نمره استنادهایی که مربوط به یک پایان نامه بود، معدل گیری و نمره نهایی آن پایان نامه معین شد. مثلاً چنانچه پایان نامه ای دارای ۹ استناد به کتاب بود، مجموع نمره های آن ها بر ۹ تقسیم و نمره حاصل، همان نمره پایان نامه شد. تعداد پایان نامه های بررسی شده ۲۵ عنوان است که مجموعاً دارای ۲۷۲ استناد به کتاب بودند.

تحلیل داده ها

جدول شماره ۱ نمره های حاصله و فراوانی آن ها را نشان می دهد. تفاوت کم ترین و بیش ترین نمره برابر است با ۴۹/۰۳ و این، نشان از وجود پراکندگی زیاد در نمره ها دارد.

جدول شماره ۱. نمره های حاصله و فراوانی آن ها

نمره	فراوانی	نمره	فراوانی
۸۶/۸۳	۱	۵۰	۱
۸۷/۰۰	۱	۶۲/۹۶	۱
۸۷/۳۰	۱	۶۷/۶۲	۱
۸۷/۴۸	۱	۷۰/۳۷	۱
۸۸/۷۳	۱	۷۱/۰۶	۱
۹۰/۰۰	۱	۷۵/۴۲	۱
۹۰/۶۸	۱	۷۷/۶۰	۱
۹۱/۳۱	۱	۷۷/۸۹	۱
۹۱/۵۸	۱	۷۹/۱۰	۱
۹۳/۲۰	۱	۷۹/۳۲	۱
۹۸/۵۳	۱	۸۴/۸۶	۱
۹۹/۰۳	۱	۸۶/۲۵	۱
	۱	۸۶/۶۰	۱

جدول شماره ۲ نمره های طبقه بندی شده و فراوانی آن را نشان می دهد.

جدول شماره ۲. نمره های طبقه بندی شده

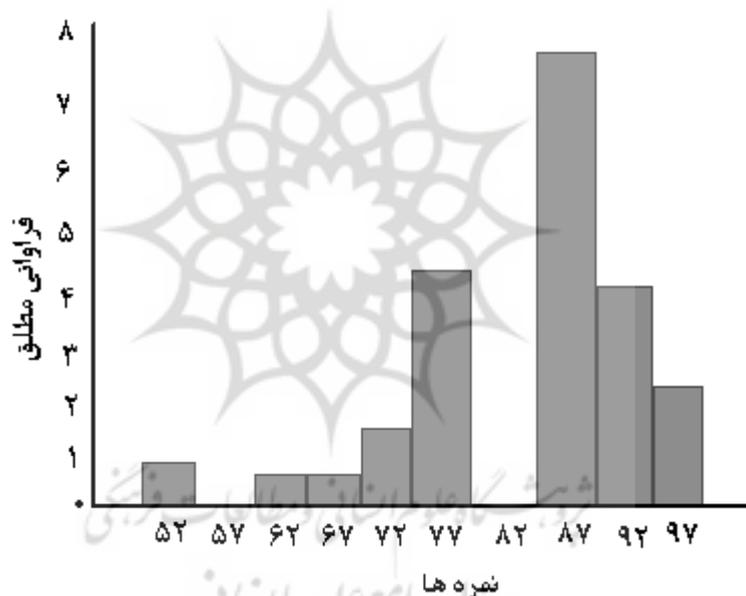
طبقات نمره ها	نشان طبقه X	فراوانی مطلق Fi	فراوانی تراکمی Fc
۵۰-۵۴	۵۲	۱	۱
۵۵-۵۹	۵۷	۰	۱
۶۰-۶۴	۶۲	۱	۲
۶۵-۶۹	۶۷	۱	۳
۷۰-۷۴	۷۲	۲	۵
۷۵-۷۹	۷۷	۵	۱۰
۸۰-۸۴	۸۲	۰	۱۰
۸۵-۸۹	۸۷	۸	۱۸
۹۰-۹۴	۹۲	۵	۲۳
۹۵-۹۹	۹۷	۲	۲۵

براساس جدول شماره ۲ تراکم فراوانی ها تا نمره ۶۴ دو و تا نمره ۷۴، پنج است که نشان از کم بودن تعداد پایان نامه هایی دارد که در آن ها قواعد استناد در حد خوبی رعایت شده است. براساس

جدول شماره ۲، حداکثر فراوانی مطلق، در نمره ۸۷ است که می تواند میانگین مناسبی باشد. میانگین حاصل از جدول شماره ۲ برابر است با ۸۴/۹۶ که بر مبنای تقسیم بندی لیکرت (۱) می تواند در حد خیلی خوب قرار گیرد. اما این تنها نمی تواند معیار ارزشیابی باشد؛ براساس جدول شماره ۲ تنها ۴۰٪ از پایان نامه ها نمره ای بالاتر از ۸۱ (خیلی خوب) آورده اند. شاخص های تمرکز داده ها حاکی از وضعیت بسیار خوب رعایت قواعد استناد در پایان نامه ها می باشد. اما انحراف معیار ۱۱/۱۸ منتج از جدول شماره ۲ بیانگر این مطلب است که هر چند میانگین نمرات در حد بسیار خوب قرار گرفته اما پراکندگی زیاد داده ها نشان از عدم هماهنگی در جامعه مورد بررسی دارد.

نتیجه گیری

با استفاده از جدول شماره ۲، نمودار فراوانی ها را رسم می کنیم.

نمودار فراوانی ها بیان کننده عدم هماهنگی و افت و خیزهای شدید در جامعه مورد بررسی است. از نمره ۵۲ به صفر سقوط می کنیم و در راه اوج گیری به نمره ۷۷ می رسیم و ناگهان دوباره به صفر می رسیم. این بار با سرعت و ضد جاذبه زیادی به اوج یعنی نمره ۸۷ دست می یابیم. علت وجود این ناهماهنگی دو چیز م ی توتوند باشد:

۱- تهیه کننده پایان نامه، خود را ملزم به یادگیری و نوشتن استنادها طبق قواعد و ضوابط معیار نمی داند؛

۲- تهیه کننده پایان نامه مدرک کارشناسی غیر کتابداری دارد (آموزش نوشتن استنادها از مواد درسی دوره کارشناسی کتابداری است). هر چند که میانگین حاصل از این بررسی در حد خیلی خوب قرار گرفته، اما این میانگین ۴۲/۹۴ در صد از پایان نامه ها را در برمیگیرد.

پیوست

فرم شماره ۱ (گردآوری اطلاعات)

تاریخ انتشار		ناشر		محل نشر		سایر اشخاص		عنوان		پدیدآورنده	
نمره	موضوع	نمره	موضوع	نمره	موضوع	نمره	موضوع	نمره	موضوع	نمره	موضوع
	بیان تاریخ انتشار		بیان نام ناشر		بیان محل نشر		بیان نوع مسئولیت		مشخص نمودن		تقدم فامیل بر اسم
	نقطه پایانی		بعد از نشر		بعد از نام محل		نقطه پایانی		نقطه بعد از عنوان		بین فامیل و اسم
											بین نویسندگان
											(و دیگران)
											نویسنده از منبع دیگر
											نام مستعار
											سازمان پدیدآورنده
											پدیدآورندگان دیگر مثل ویراستار به منزله پدیدآورنده
											جمع

پیشنهاد

- ۱- قواعد استناد به مواد مختلف برای رشته های غیر کتابداری به صورت دو واحد در سی (یک واحد نظری و یک واحد علمی) تدریس شود.
- ۲- برای صحیح نوشتن منابع و مأخذ نمره ای در نظر گرفته شود و جزئی از نمره پایان نامه محسوب گردد.

پی نوشت:

(۱). مقیاس لیکرت ابزاری است برای تبدیل ارزش های کمی به ارزش های کیفی

منابع

۱. کربلا آقایی، معصومه. مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین المللی ایزو (ISO) در پایان نامه های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه های دولتی تهران در سال های ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۴. پایان نامه کارشناسی ارشد (کتابداری اطلاع رسانی). دانشگاه تربیت مدرس، علوم انسانی، ۱۳۷۵.

۲. افشار، مینا. بررسی و مقایسه استنادهای پایان نامه های کارشناسی ارشد پرستاری سه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، شیراز و اصفهان طی سال های ۱۳۷۳-۱۳۷۰. پایان نامه کارشناسی ارشد (کتابداری و اطلاع رسانی). دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، ۱۳۷۵.
۳. جری، عباس. مقدمه ای بر گزارش نویسی. تهران: هیئت امنا، ۱۳۷۱.
۴. سلطانی، پوری. ویرایشگر. قواعد و ضوابط چاپ کتاب. تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۳.

